SEKRETARIAT
Instytutu Historycznego
wpł. 14.08.2023

Poznań, 15 VIII 2023 r.

Prof. UAM dr hab. Zdzisław Pentek
Instytut Historii UAM
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7
61-614 Poznań
zp26@amu.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej

Książęta z rodu Osmana jako podmiot i narzędzie polityki w okresie wczesnoosmańskim (do poł. XV w.)

mgr. Krzysztofa Dobosza,

napisanej na pod kierunkiem prof. UJ dra hab. Piotra Wróbla

Temat. Podjęte zadanie, które zrealizował Pan mgr Krzysztof Dobosz zostało właściwie wyartykułowane pod względem zagadnienia badawczego. Chronologia tematu nie budzi wątpliwości. Wybrany temat dysertacji doktorskiej wymaga odpowiedniego przygotowania historycznego i filologicznego, słowem nie należy do prostych i łatwych.

Układ. Praca doktorska składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, wniosków Autora, słowniczka terminów tureckich oraz bibliografii, łącznie 345 stron. Konstrukcja pracy nie nasuwa zastrzeżeń, jest ona podporządkowana chronologii wydarzeń, aby zrealizować podjęty temat.

Źródła. Zbadanie, jak przebiegały młodzieńcze kariery przyszłych władców osmańskich lub osób doń pretendujących, niesie ze sobą konieczność przebadania źródeł, zwłaszcza osmańskich, a to wiąże się z mozolną pracą nad tymi przekazami i co najważniejsze, odpowiednich kwalifikacji i kompetencji językowych, zwłaszcza, że Doktorant siłą rzeczy był obowiązany odwoływać się do nieużywanego obecnie języka osmańskiego. Okazało się, że Autor w pełni do takich badań pod względem językowym był i jest, znakomicie przygotowany. Widać to w I rozdziale (s. 26-53), gdzie Autor daje upust swojego turkologicznego przygotowania źródłoznawczego. Ten fragment pracy, erudycyjny, kompetentny – choć skondensowany – otwiera przed czytelnikiem meandry kronikarstwa tureckiego, co jest świetnym prognostykiem kolejnych części rozprawy, że będzie on miał do czynienia z tekstem opartym na kompletnej analizie źródeł z epoki. Potwierdzeniem tego faktu są liczne, zaprezentowane tu przekłady tłumaczeń tekstów źródłowych autorstwa Pana mgr. K. Dobosza, potwierdzające językowe kompetencje Doktoranta.

Literatura i stan badań. Podobnie, jak z prezentacją źródeł tureckich, jest i z literaturą przedmiotu. Autor, choć sięgnął do klasyków badań turkologicznych, takich jak: Halil İnalcık (1916-2016), Paul Wittek (1894-1978), czy Colin Imber, to prezentuje liczne opinie, stanowiska, poglądy współczesnych historyków tureckich, brytyjskich oraz innych. Polemika z opiniami historiografii świadczy o wnikliwej lekturze tych dzieł. Obecny stan badań nad zagadnieniami poruszanymi przez Autora znajduje w dysertacji pełne odzwierciedlenie.

Treść, metody i wnioskowanie

Recenzja pracy doktorskiej nie może być streszczeniem jej poszczególnych rozdziałów, bo to nie ma naukowo sensu. Natomiast sens ma podzielenie się spostrzeżeniami po lekturze całego, obszernego tekstu dysertacji. Jest on w całości bardzo erudycyjny. Dostrzec nietrudno oś narracji Autora obracającą się na tle przemian zachodzących w rodzącym się państwie koczowników tureckich. Historia Osmanów od początku ich zamanifestowania chęci podbojów i rozwoju w XIV wieku aż do szczytowego punktu jakim było zdobycie Konstantynopola w 1453 roku, stanowi w pracy ważne tło do analiz związanych z tematem. Na całe szczęście, owa historia osmańska nie jest tu dominująca, zatem rozdział drugi (s. 54-116) uważam za przemyślany i całkiem zasadny krok. Myśli i poglądy Autora wskazującego na rozmaite aspekty kształtowania się przekazywania władzy są dobrze, logicznie i analitycznie zaprezentowane. Rozdziały kolejne – od trzeciego do siódmego – stanowią rozwinięcie w jeszcze bardziej pogłębioną, właściwie umotywowaną analizę. Przywołane już fragmenty źródłowe oraz orientacja w nich, stały się podstawą do konsekwentnego, systematycznego wnioskowania opartego na metodach wypracowanych przez historiografię. Logika tych wywodów jest przekonywująca. Co więcej, nie ma tu powtórzeń, zaniedbań, zaniechań, ale i też Autor nie daje wytchnienia od nawału faktów, nazwisk, terminów i politycznych oraz religijnych obyczajów, które ewoluowały wśród warstwy dynastów osmańskich. Jest to znak, że lektura dysertacji nie należy do łatwych, co jednak nie może być powodem do zmartwienia. Końcowe wnioski ukazane przez Autora (s. 313-323) są solą dysertacji. Autor – istotnie przeprowadzając z żelazną dyscypliną analizę źródeł osmańskich w powiązaniu z dyskusjami w historiografii, zwłaszcza tureckiej – wykazał, jak wyglądało zagadnienie mechanizmów osiągania władzy przez pretendentów do sułtańskiego tronu, i jak prezentowała się ewolucja w praktyce związanej z jego przejmowaniem. Autor sumiennie badając materiał źródłowy celnie ukształtował obraz dość skomplikowanych, zmiennych okoliczności, politycznych rywalizacji towarzyszących obejmowaniu schedy po poprzedniku. Nawet te, trącące o makabrę, bratobójstwo w obrębie potomków sułtana, Autor przedstawił

jasno, klarownie i wyważony sposób. A to jest przecież zadanie stojące przed każdym ubiegającym się o stopień doktora nauk historycznych.

Usterki

Praca, choć na ogół jest napisana bardzo poprawnie, dojrzałą polszczyzną, ma nieco mankamentów i niedociągnięć różnego rodzaju, które zgłaszam będąc recenzentem, aby była jeszcze doskonalsza, gdyby miała ukazać się drukiem.

s. 30 p. 21 – tj. **Naród** osmański. Pomijam kwestię terminu 'naród' w ogóle w kontekście tych wieków

s. 32, 44, 50, 51, 58, 118, 123, 129, 132, 133, 145, 164, 178, 183, 184, 186, 188, 207, 227, 228, 231 236, etc., jest Anonim **O**xfordzki winno być Anonim **Oks**fordzki

s. 53 – angielska osmanistyka, winno być brytyjska osmanistyka

s. 56 – Gaznawidzi wino być **Ġ**aznawidzi od Ġaznavīyān

s. 70 – r. [105]. Winno być r.[105]

s. 80 – biu**t**okratycznym winno być biurokratycznym

s. 89 p. 224 – sancak, brak konsekwencji wobec pisowni sandżak

s. 101 – C[olin] Imber angielski badacz winno być brytyjski badacz

s. 103 – „w tej kwocie" winno być w tej liczbie, odnosi się do zabitych książąt

s. 103 p. 320 „tyś." winno być „tys."

s. 113 p. 365 – Muhammad, brak emfatycznego „ḥ" – Muḥammad. Na s. 147. 148, 150 jeszcze inna forma 'Muhammed'. Można dać po polsku, Mahomet.

s. 114 – H[eath W.] Lawry angielski badacz winno być brytyjski badacz

s. 122 – Bajezid wobec przyjętej przez Autora formy Bajezyd

s. 124, 125 p. 50, 136, p. 122, 137 p. 140 – Autor korzysta z tureckiej wersji Ibn Baṭṭūṭy, gdy istnieje polski – wprawdzie niekompletny – przekład

s. 132 – **I**slam z dużej litery winno być z małej litery

s. 145 – wol**ı** winno być wol**i**

s. 162 p. 27 – „Być może" chyba niedokończony przypis

s. 165 p. 44 „Jorga, Geschite" winno być Geschi**ch**te (taki sam błąd na s. 337, poz. 143)

s. 177 – „od 8 lat" winno być od ośmiu lat lub od 8. lat. Brak słownych liczebników w całej pracy

s. 188 p. 174 – BEHIŞTĪ, brak w systemie skrótów, to słowo po kurdyjsku oznacza 'raj'

s. 189 – „Ibn Hacer", arabski kronikarz, raczej Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī (1372-1449), cytowane za innym autorem, nie jest jasne na jakim dziele to oparte.

s. 198 – „pościg czatagaidzkiego" wobec później używanej formy „czagatajskiego" zob. s. 200, 201, 211 znów czagataidzki, 212 czagatajski. Brak konsekwencji. Zresztą, nie wiem po co Autor odwołuje się do Czagataja (zm. 1245), drugiego syna Dżyngis-chana, skoro mowa o czasach klęski ankarskiej w 1402 r. Ale związek rodzinny z Dżyngis-chanem pewnie był, dość odległy, a Timur bazował na tej prawdzie lub legendzie, jednak nie widzę powodu, aby to po tylekroć podkreślać.

s. 200 – ani, ani – poprawnie zasada „ani ani" bez przecinka

s. 213 – „w latach 1403-1404 r." poprawnie 'w latach 1403-1404'

s. 215 – „5 tyś. osób" winno być pięć tys. osób lub 5 tys. osób

s. 224 – „zaciągną" winno być zaciągnął

s. 231 – „tym bardziej, że" poprawnie 'tym bardziej że'

s. 326 – Clavijo winno być (podobnie, jak i wcześniej, kto to taki) Clavijo, Ruy Gonzlez De (zmarł w 1412 r.).

Brakuje mi dat życia dawniej działających w przeszłości i współczesnych historyków, wobec czego trudno rozeznać się, kiedy dokładnie zrodziły się jakieś koncepcje, a data publikacji druku z ich tezami nie zawsze jest adekwatna i z tym się pokrywa. Rzecz ta, dotyczy również lat panowania władców ościennych Turcji państw. Może to wynik niechęci do przeładowania pracy dodatkową chronologią.

W *Bibliografii* są nieliczne usterki alfabetyczne zob. poz. 61 (Mignanelli) w spisie źródeł. Nawiasem jej autor, to kupiec i poliglota mieszkający ongiś w Damaszku Bertrando (lub Beltramo) de Mignanelli (1370-1455/60).

Dzieła wydane do roku 1800 są w polskiej tradycji bibliograficznej opisywane jako starodruki, czyli podlegają rozszerzonemu opisowi, czego w pracy brak, zob. poz. 61.

Konkluzja

Wysiłek Pana mgr. Krzysztofa Dobosza należy bardzo wysoko ocenić z uwagi na osiągnięte efekty badawcze. Uważam, że powstała dysertacja pod kierunkiem Pana. prof. UJ dr hab. Piotra Wróbla, spełnia z naddatkiem wymogi stawiane pracom doktorskim, a w związku z tym wnoszę o dopuszczenie Doktoranta do dalszej etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie pragnę zgłosić postulat wyróżnienia pracy doktorskiej Pana mgr. Krzysztofa Dobosza i opublikować ją po niezbędnych zmianach redakcyjnych.

Piotr Wróbla